

Energie- en waterarmoede

Een acuut probleem, vooral in Brussel

Jules Dirx • 10/2021

Zwedenstraat 45,
1060 Brussel

ABVV-FGTB
Brussel-Bruxelles

CEPAG
BXL

1 Introductie

In ons dagelijkse leven vallen water en energie niet meer weg te denken. Als we drinken, ons wassen, ons huis verwarmen, eten klaarmaken of gewoon onze gsm willen opladen : steeds zijn we afhankelijk van water of energie. Toegang tot energie is cruciaal om te overleven in de gemoderniseerde samenleving. Het belang van water voor een mensenleven lijkt vanzelfsprekend.

Maar spijtig genoeg is toegang tot betaalbare energie en water niet voor iedereen. Momenteel vormt betaalbare energie een probleem voor maar liefst één op de vijf Belgen. In Brussel is de situatie nog extremer: maar liefst 27% van de Brusselaars ondervindt problemen met betaalbare energie. Bij sociale huurders bedraagt dat cijfer zelfs 40%. In deze context komt het begrip energiearmoede naar voren. Binnen dezelfde filosofie kan het probleem van waterarmoede naar voren worden geschoven, waar maar liefst 15% van de Belgen – en meer specifiek – 24% van de Brusselaars het slachtoffer van is.

Kort door de bocht: hoe hoger de energie- of waterprijzen, hoe meer mensen zich in een staat van energie- of waterarmoede zullen bevinden. Maar laat dat nu net zijn wat er gebeurt: momenteel swingen de energieprijzen de pan uit. Ten opzichte van vorig jaar is de energieprijs bijna met de helft vermeerderd. Ook de toekomst biedt weinig zicht op beterschap: de klimaatverandering, de uitfasering van fossiele brandstoffen, hoge taksen op energie, meer vraag voor en een (huidig) beperkt aanbod van energie zijn een gevaarlijke cocktail die een groot deel van de bevolking richting energiearmoede kan duwen.

Grondig onderzoek naar deze materie is noodzakelijk, maar nog belangrijker zijn oplossingen. Energie en water zijn broodnodig om te voorzien in dagelijkse (basis)behoeften. Dat mensen dit niet meer kunnen betalen is voor ons als vakbond een groot probleem. Daarom zal deze fiche eerst de problematiek en haar evolutie schetsen, om vervolgens te komen tot enkele oplossingen. Iedereen zou zonder probleem in zijn of haar basisbehoeften moeten kunnen voldoen. Daar staan wij voor.

2 Energie-armoede

Allereerst is het belangrijk om het begrip energiearmoede te beschrijven en af te bakenen.

In de brede zin van het woord verwijst het naar “de onmogelijkheid voor een persoon of gezin om in zijn woning toegang te krijgen tot de energie die het nodig heeft, tegen een betaalbare prijs ten opzichte van zijn inkomen”.

Er zijn verschillende vormen van energiearmoede. Sociaal-economische problematieken hebben vaak een multidimensionaal karakter, zo ook hier. Vandaar dat het begrip energiearmoede in drie soorten synthetische indicatoren wordt onderverdeeld:

Gemeten energiearmoede

Deze situatie heeft betrekking op huishoudens die een te groot deel van hun beschikbaar inkomen aan de energiefactuur moeten besteden.

Verborgene energiearmoede

Deze situatie heeft betrekking op huishoudens waarvan er vermoed wordt dat zij hun energieverbruik terugschroeven tot onder hun basisbehoefte, omdat hun energiefactuur abnormaal laag is. Dit kan nefaste gevolgen hebben voor de gezondheid van het betrokken huishouden (bijvoorbeeld: niet verwarmen tijdens de winter, maar daardoor ziek worden).

Subjectieve energiearmoede

Deze situatie heeft betrekking op de ervaringen en gevoelens van huishoudens in relatie tot hun financieel vermogen om de energiefactuur te betalen. Zoals de indicator al weergeeft: dit is louter subjectief. Maar wel nog steeds belangrijk om in het totaalplaatje op te nemen.

3 Situatie in België en de gewesten

Nu we energiearmoede hebben onderverdeeld in drie indicatoren, is een meer accurate meting mogelijk. In dit deel zal daarom worden bekeken waar energiearmoede zich in België het meest manifesteert. De cijfers zullen hieronder schematisch worden voorgesteld, met in de laatste kolom het totale procent van huishoudens in energiearmoede op het grondgebied.

	Gemeten	Verborgen	Subjectief	Totaal
Vlaanderen	11%	2,5%	1,5%	15,1%
Brussel	14,4%	10,5%	6,6%	27,6%
Wallonië	22,6%	3,4%	6,4%	28,3%
België	15,1%	4,2%	3,6%	20,7%

Men kan stellen dat het probleem van energiearmoede hyperrelevant is in België. Maar liefst 20,7% van de Belgische huishoudens verkeert in een situatie van energiearmoede. In Brussel bedraagt dit cijfer zelfs 27,6%.

In energiearmoede leven kan bijzonder negatieve gevolgen hebben op de gezondheid. Het is daarom zeer belangrijk dat deze problematiek wordt aangekaart. Op het einde van deze fiche zullen een aantal oplossingen voorgesteld worden om deze hoge cijfers van energiearmoede op het Belgische grondgebied te proberen verminderen.

4 Wie wordt het hardst getroffen?

Nu de globale cijfers van energiearmoede op het Belgische grondgebied in kaart zijn gebracht, kunnen bijkomende vragen gesteld worden. Zijn er (groepen) mensen die vaker getroffen worden? En wat is daarvan de oorzaak?

Lage inkomens

De meest voor de hand liggende oorzaak van energiearmoede is het verband tussen de energieprijzen en het beschikbaar inkomen. Als de energieprijzen hoog zijn en het inkomen laag, zal een huishouden zich veel sneller in een situatie van energiearmoede bevinden.

Hoewel de energieprijzen voor iedereen bijna dezelfde zijn (afhankelijk van leverancier), kan worden opgemerkt dat sommige gezinnen proportioneel meer betalen voor hun energie dan anderen. Dit omdat hun inkomens lager zijn en zij dus proportioneel een groter deel van hun budget aan energie moeten spenderen. Deze mensen worden het hardst getroffen door energieprijzstijgingen en bevinden zich vaker in een situatie van energiearmoede.

Alleenstaanden en eenoudergezinnen

Daarnaast is ook de gezinssituatie- en samenstelling een belangrijke factor binnen het sujet van energiearmoede. Onderstaande cijfers geven per gezinssituatie weer hoeveel procent zij innemen van het totaal aantal huishoudens in energiearmoede:

Totale bevolking	20,7%
Andere	6,4%
Koppels met kinderen	7,6%
Eenoudergezinnen	32,3%
Koppels zonder kinderen	13,6%
Alleenstaanden	38,3%

Uit deze cijfers kan duidelijk worden afgeleid dat eenoudergezinnen en alleenstaanden proportioneel veel meer in een situatie van energiearmoede verkeren. De grootste reden hiervoor is opnieuw financieel. Zo moeten eenoudergezinnen en alleenstaanden met slechts één inkomen de energierekening en de huisvestingskosten betalen. Als iemand extra onder dit dak zou wonen die ook een inkomen heeft, zou de totale kost van energie niet per se zo veel meer verschillen, maar dan zou het beschikbaar inkomen om aan energiekosten uit te geven wel aanzienlijk stijgen.

Vrouwen en ouderen

Als men de gemiddelden van de Belgen samenneemt, kan men zien dat 16,4% van de vrouwen in energiearmoede leeft, tegenover 13,7% van de mannen. Verschillende oorzaken zijn hiervoor aan te duiden. In het algemeen verdienen vrouwen gemiddeld gezien minder dan mannen. Vrouwen zijn daarnaast ook oververtegenwoordigd in de meest kwetsbare huishoudens. Zo is maar liefst 68% van de alleenstaande ouderen en 75% van de eenoudergezinnen vrouwelijk. Men kan hieruit concluderen dat vrouwen aanzienlijk meer kans hebben om in energiearmoede te vallen dan mannen.

Niet alleen vrouwen maar ook ouderen worden proportioneel veel vaker slachtoffer van energiearmoede. Maar liefst 25,6% van de 65-plussers verkeert in energiearmoede, tegenover 12,1% van de mensen tussen de 18 en 49 jaar.

(Sociale) huurders

Tot slot kan voor energiearmoede ook een onderscheid worden gemaakt tussen de huurders en eigenaars van woningen. Globale cijfers ter schetsing van de situatie in België: 66% van de huishoudens zijn eigenaar van hun huis, 23% zijn huurder op de private markt en 7% zijn sociale huurders. Als men gebruik maakt van deze onderverdeling om energiearmoede te meten, bekomen we volgende resultaten :

Totaal huishoudens	20,7%
Sociale huurders	41%
Private huurders	31,6%
Eigenaars met hypotheek	7,4%
Eigenaars zonder hypotheek	21,6%

Deze cijfers geven aan dat huurders van een woning duidelijk kwetsbaarder zijn voor energiearmoede dan eigenaars. Ook dit heeft onderliggende redenen. Voor de hand ligt het feit dat (sociale) huurders globaal gezien een lager inkomen hebben dan anderen om hun energie te bekostigen. Maar daar blijft het niet bij.

Vaak hebben huurders proportioneel gezien een hogere energiekost omwille van de slechte energieprestaties van hun woonst. In deze woningen wordt dus aanzienlijk meer energie gebruikt, enkel en alleen omdat ze niet goed genoeg geïsoleerd zijn, of de ramen geen dubbele beglazing hebben,...

5 Waterarmoede

Iemand verkeert in een situatie van waterarmoede als “iemand geen toegang heeft tot betaalbaar, voldoende of kwaliteitsvol water dat voldoet aan zijn of haar basisnoden: voeding, hygiëne van het lichaam en de woning.” In België is waterarmoede voornamelijk het resultaat van een te laag inkomen, een te hoge waterfactuur en een woning van slechte kwaliteit.

Waterarmoede op het Belgisch grondgebied wordt door onderstaande cijfers geschetst:

Vlaanderen	9,8%
Brussel	23,5%
Wallonië	20,7%
België	14,8%

Er kunnen grote gelijkenissen worden gemaakt tussen energie- en waterarmoede. Net als energiearmoede, bevindt een huishouden zich in een situatie van waterarmoede wanneer de uitgaven voor water disproportioneel hoog is in vergelijking met het beschikbare inkomen. Vanuit deze gegevens kan ook worden afgeleid dat hier dezelfde groepen extra kwetsbaar zijn. Lage inkomens, alleenstaanden en eenoudergezinnen én sociale huurders zijn disproportioneel vaak het slachtoffer van waterarmoede. Deze mensen bevinden zich daarnaast ook vaak reeds in een situatie van energiearmoede...

6 Vooruitzichten

Zoals hiervoor aangekaart, zijn water- en energiearmoede in België een groot probleem. Ook de gevolgen daarvan op de gezondheid van mensen zijn niet te onderschatten. Vandaar dat nu de vraag gesteld wordt wat de vooruitzichten zijn met betrekking tot deze problematieken. Is er beterschap op komst of schetst de toekomst een somber beeld?

De huidige evolutie van de energieprijzen duiden duidelijk op het tweede... De gas- en elektriciteitsprijzen blijven stijgen. Huishoudens met een variabel energietarief kunnen deze winter een rekening verwachten die ongeveer 500 euro hoger ligt dan vorig jaar. Een aanzienlijke stijging, die niet (voldoende) gecompenseerd wordt door hogere inkomsten.

Verwacht wordt dat elke indicator van energiearmoede hierdoor enkel maar zal toenemen. De gemeten energiearmoede zal stijgen omdat de energieprijzen en het beschikbaar inkomen enkel verder uit elkaar zullen evolueren. De verborgen energiearmoede zal stijgen omdat mensen specifiek door de hoge energieprijzen minder zullen verbruiken, met alle gevolgen van dien. De subjectieve energiearmoede zal stijgen omdat er veel meer zal moeten gelet worden op het energieverbruik.

Ook de situatie van waterarmoede zal in de slechte richting evolueren. De prijs van water zal in Brussel met maar liefst 15% stijgen. Ook hier: de prijs stijgt, maar de inkomens stijgen proportioneel niet snel genoeg. Daarnaast moet er ook worden opgemerkt dat als er meer mensen zich in een situatie van energiearmoede bevinden, ook waterarmoede sneller zijn intrede zal doen (en vice versa). Helaas schetst de toekomst dus een bijzonder somber beeld.

Er moet ook hier specifieke aandacht gaan naar de risicogroepen, die hiervoor reeds werden aangehaald. Verwacht wordt dat zij wéér disproportioneel zullen worden blootgesteld aan de evolutie van de energieprijzen. Een structurele oplossing is dus nodig om vooral deze mensen uit energie- en waterarmoede te houden. Het zou de samenleving enkel ten goede komen.

7 Oplossingen?

Betaalbare energie- en watervoorziening zijn broodnodig om een bepaalde levensstandaard te kunnen verzekeren. Leven zonder energie is in de huidige context namelijk een mensonwaardig bestaan. Leven zonder (drinkbaar) water is onmogelijk. Daarom pleiten wij als vakbond om energie en water betaalbaar te houden voor iedereen. Men zou zelfs verder kunnen gaan en naast water ook energie als basisrecht te erkennen. Energie is nodig voor het vervullen van verschillende basisbehoeften en dus is de energie an sich minstens even belangrijk dan die basisbehoeften zelf.

Om energie- en waterarmoede te verminderen of weg te werken zijn er verschillende mogelijkheden. De energie- of waterprijs zou kunnen dalen. De inkomens zouden kunnen stijgen. Als vakbond willen wij echter een structurele verandering zien. Energie moet voor iedereen betaalbaar blijven!

Uitbreiding van de sociale tarieven

De meest voor de hand liggende oorzaken van energie- of waterarmoede zijn te vinden in financiële componenten. Vandaar dat hier ook de meest voor de hand liggende oplossingen te vinden zijn. Een uitbreiding van het sociaal tarief voor water of energie zou daarom wonderen kunnen doen. In plaats van de sociale tarieven enkel te behouden voor mensen met een speciaal sociaal statuut, zoals werklozen, gehandicapten en dergelijke, zouden ook mensen met de laagste inkomens hiervan moeten kunnen gebruik maken. Ook eenoudergezinnen en/of alleenstaanden zouden hier in bepaalde situaties een beroep op moeten kunnen doen.

Renovatie van woningen financieren

Omdat (sociale) huurders de meest kwetsbare groep zijn met betrekking tot energiearmoede, moet hier ook speciale aandacht naar gaan. Huurders verkeren vaak niet in de mogelijkheid hun huurwoning te renoveren en de eigenaars van die woningen hebben niet direct een impuls tot renovatie daarvan. Als de eigenaars dan toch zouden willen renoveren, zullen globaal gezien de kosten voor die renovatie worden doorgeschoven naar de huurder, in de vorm van een verhoogde huurprijs.

Om deze situatie te vermijden, pleiten wij ervoor dat de overheid premies geeft voor renovaties die energieverbruik op termijn (drastisch) moeten verminderen. Denk maar aan betere isolatie, dubbele beglazing, efficiëntere verwarmingsinstallaties en dergelijke. Als de woning beter geïsoleerd is zal het energieverbruik drastisch naar beneden gaan, met als gevolg dat er minder geld zal worden uitgegeven aan energie en dus de gemeten energiearmoede zal dalen.

Focus op hernieuwbare energiebronnen

Zoals eerder aangekaart swingen de energieprijzen de pan uit. Gas- en elektriciteit worden nog steeds vaak opgewekt door fossiele brandstoffen, die steeds duurder worden en hoger belast. Vandaar dat het opportuun zou zijn om grote investeringen te doen in de exploitatie van hernieuwbare energiebronnen. Initieel zou dat een zeer grote investering zijn, maar die zal op termijn dubbel en dik worden terugverdiend. Als we zelf energie kunnen opwekken en daardoor niet meer (geheel) afhankelijk zijn van de private markt, kan ook de prijs beter in toom worden gehouden. Het zou er alvast voor zorgen dat er een groter aanbod van energie zal zijn. En als het aanbod stijgt en de vraag blijft dezelfde, dan zal de prijs dalen.

Conclusion

Energie- en waterarmoede zijn in grote mate aanwezig in België. In Brussel is de situatie globaal gezien nog het ergste: maar liefst 27% van de Brusselse huishoudens verkeert in een staat van energiearmoede, en 24% ondervindt problemen als gevolg van waterarmoede. In een welvarend land als het onze zouden deze cijfers niet zo (hoog) mogen zijn.

Er werd opgemerkt dat er bepaalde (groepen) mensen of huishoudens disproportioneel worden blootgesteld aan de gevolgen van energie- of waterarmoede. Deze groepen zijn: de lage inkomens, eenoudergezinnen of alleenstaanden, huurders van een (sociale) woning en vrouwen en ouderen.

De evolutie van de energie- en waterprijzen werden voorspeld en er werd helaas een somber beeld geschilderd van de toekomst. Zonder ingreep zal het probleem van water- en energiearmoede enkel groter worden, vooral binnen de hiervoor beschreven risicogroepen.

Daarom zijn er structurele oplossingen nodig die deze problematieken het hoofd kunnen bieden. De meest voor de hand liggende oplossingen zijn te vinden in een uitbreiding van het sociaal tarief voor water en energie. Ook de laagste inkomens zouden hierop beroep moeten kunnen doen. Daarnaast zou een premie van de overheid voor renovaties van woningen om deze energie-efficiënter te maken een oplossing kunnen bieden. Men moet opmerken dat als hiervoor geen premies worden uitgeschreven, de renovaties door de eigenaar aan de huurder zullen worden doorgerekend. Deze situatie zou energiearmoede echter in de hand kunnen werken, omdat het beschikbaar inkomen van de huurder dan zou dalen en deze dan minder geld aan energie zou kunnen besteden. Tot slot zou de overheid meer moeten investeren in hernieuwbare energiebronnen, om zo het aanbod van energie op te drijven en de algemene prijs ervan te doen dalen.

Ter conclusie kan gesteld worden dat er vooral structurele oplossingen nodig zijn met betrekking tot de problematiek van water- en energiearmoede. Een prijsdaling of loonsverhoging kan soelaas bieden op korte termijn, maar op lange termijn niets uitmaken. Als de (financiële, emotionele, mentale,...) gezondheid van de mensen een prioriteit is, dan zou het wegwerken van energie- en waterarmoede dat ook moeten zijn. Beiden zijn immers onlosmakelijk met elkaar verbonden.

ABVV-FGTB
Brussel-Bruxelles

CEPAG
BXL